

**МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

**SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT**

POLITICAL SCIENCES AND PUBLIC MANAGEMENT

Випуск 2 (68), 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Редакційна колегія

Семенець-Орлова І. А., кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом (головний редактор)

Дакал А. В., доктор наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Жовнірчик Я. Ф., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національний авіаційний університет

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Козирська А., доктор політичних наук, професор, викладач факультету наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні

Ковач В. О., доктор наук з державного управління, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності, Державна установа «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України»

Кондратенко О. Ю., доктор політичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Копанчук В. О., доктор наук з державного управління, доцент кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Кульгінський Є. А., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри стоматології, Київський міжнародний університет

Лясота Л. І., кандидат політичних наук, доцент, член Соціологічної асоціації України

Монолатій І. С., доктор політичних наук, професор кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Пашина Н. П., доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Маріупольський державний університет

Радченко О. О., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Твердохліб О. С., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Толуб'як В. С., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління, Західноукраїнський національний університет

Шмаленко Ю. І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

Katarzyna Radzik-Maruszak, dr hab., profesor, Fac Polit Sci & Journalism, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Lublin, Poland)

Marek Pietras, prof. dr hab., Dyrektor Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 13 вересня 2023 (протокол № 8)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24905-14845P,
видане Міністерством юстиції України 08.07.2021 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) зі спеціальностей 052 – Політологія; 281 – Публічне управління та адміністрування.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2523-4625-2023-2(68)

Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2023. Вип. 2 (68). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. 154 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку політики та публічного управління. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток політичної науки та публічного управління в Україні.

ЗМІСТ

Вікторія АНДРІЯШ, Світлана ВЕРБА

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ ТА СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

«КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»..... 7

Ірина БРЮХОВЕЦЬКА, Галина КРИШТАЛЬ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ДОХОДІВ У КОНТЕКСТІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ..... 12

Віра БУДЗИН

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ЗРОСТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ЗАГРОЗ..... 17

Олексій БУРЯЧЕНКО

КРИЗА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ: НЕСПРОМОЖНІСТЬ
РАДИ БЕЗПЕКИ ООН..... 22

Марина ВЕСЕЛЬСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ
ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ..... 37

Світлана ВОВК, Віталій КУРИЛО, Антон БАДЕР

ЗБРОЙНЕ НАСИЛЛЯ ТА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВОРОГА
В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ..... 41

Геннадій ДМИТРЕНКО, Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

КАРДИНАЛЬНЕ ОНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.
ВІД МИНУЛОГО ДО МАЙБУТНЬОГО..... 49

Михайло ДУБЕЛЬ, Андрій ПАЩЕНКО

МЕТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА
У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ..... 61

Віталій ЗВІРИЧ

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я:
ДОСВІД КРАЇН ЄС 67

Ірина КЛИМЧУК, Наталія ІЖИК

ПОЛІТИКА НЕЙТРАЛІТЕТУ ШВЕЙЦАРІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 74

Віана КОСТЕНКО

ПОЛІТИКА ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ В ЄС ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЧНОЇ
ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ..... 80

Віталій КУЧМЕНКО, Роман БЕЗБАХ

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ..... 88

Юлія ЛЕМКО

СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС
В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З КРАЇНАМИ АФРИКИ..... 94

Катерина МАЙСТРЕНКО, Ольга БІЛИК

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ:
АДАПТАЦІЯ ДО ЗМІН У ПУБЛІЧНОМУ СЕКТОРІ В УКРАЇНІ..... 100

Юлія МЕЛЬНИК

ПОЛІТИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БЛОГЕРІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ
СУСПІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 105

Тамара НИЧ

ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ ДІАЛЕКТИКИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....113

Володимир ОРЛЕНКО

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ..... 118

Тетяна СЕРГІЄНКО

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ СИСТЕМНОСТІ
В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....125

Світлана СИДОРЕНКО

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЮ
АДАПТАЦІЄЮ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У БЕЗБАР'ЄРНІЙ СФЕРІ
ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....132

Микола ФАДЄЄВ

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО УПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ
БАГАТОРІВНЕВОГО ВРЯДУВАННЯ.....140

Агазаде ЮСІФ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА У ВИМІРІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....145

УДК 35.07.272(477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-21](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-21)

Агазаде ЮСІФ

аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2
ORCID: 0009-0006-9260-8292

Agazade YUSIF

Postgraduate Student of the Interregional Academy of Personnel Management, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Frometivska str., 2
ORCID: 0009-0006-9260-8292

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВИМІРІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF INTERACTION BETWEEN THE STATE AND THE CIVIL SOCIETY IN TERMS OF IMPROVING THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

У статті проаналізовані сучасні теорії трансформації держав та суспільства в контексті модернізації державного управління. Обґрунтовано, що парадигма розвитку країн та суспільств спричинила необхідність подивитися на те, як глобальні проблеми людства вплинули на організацію життя в цілому та державному управлінні окремо, оскільки це стосується життя будь-якої людини на Землі. При модернізації та реформуванні системи державного управління слід враховувати наступні принципи: принцип об'єктивності; принцип універсальності; принцип випереджального розвитку в державному управлінні; принцип демократії; принцип розділення влади та розділення влади; принцип законності; принцип оптимізації. Автором зауважено, що у процесі розгляду проблем взаємодії між державною політикою та державним управлінням важливо врахувати дві обставини найбільш фундаментального характеру: а) глобальна демократизація соціального життя та соціальних відносин; б) утворення принципово різних, нових основ громадянського урядування (тут, на державному рівні домінує місцеве самоврядування); в) розвиток та зміцнення впливу на стан громадянського суспільства.

Враховуючи зміни в державній політиці, а також потужну демократизацію соціальних відносин, наявну нормативно-правову базу, можна зазначити, що в Україні є основи подальшого вдосконалення державного управління в Україні. Система такого розвитку є основними основою подальших відносин між країною та суспільством, владою та громадянами. Ми включаємо наступне: присутність та розвиток, розширення діалогу між державною владою та організаціями громадянського суспільства на дійсно гуманістичні, демократичні принципи; розширення та зміцнення контролю над діяльністю держави, влади громадянського суспільства, покращення практики звітування влади для громадськості для їх діяльності; всі види стимулів для розвитку та підтримки державою, її ініціативні принципи громадян, політичних партій та державних організацій та активна підтримка цивільної діяльності.

Ключові слова: державне управління, громадянське суспільство, глобальна демократизація, демократизація соціальних відносин, принципи державного управління.

The article analyzes the modern theories of transformation of states and society in the context of modernization of public administration. The author is substantiated that the paradigm of development of countries and societies caused the need to look at how the global problems of mankind influenced the organization of life as a whole and public administration separately, since it concerns the life of any person on Earth. When modernizing and reforming the system of public administration, the following principles should be taken into account: the principle of objectivity; the principle of versatility; the principle of advance development in public administration; the principle of democracy; the principle of separation of power and separation of power; the principle of legality; The principle of optimization. The author noted that in the process of considering the problems of interaction between state policy and public administration it is important to take into account the two circumstances of the most fundamental nature: a) global democratization of social life and social relations; b) the formation of fundamentally different, new foundations of civil government (here, at the state level, local self-government is dominated); c) development and strengthening of influence on the state of civil society.

Given changes in state policy, as well as a powerful democratization of social relations, the existing legal framework, it can be noted that Ukraine has the basis for further improvement of public administration in Ukraine. The system of such development is the main basis for further relations between the country and society, the authorities and the citizens. We include the following: the presence and development, expansion of dialogue between state authorities and civil society organizations into truly humanistic, democratic principles; expanding and strengthening control over the activities of the state, power of civil society, improving the practice of reporting power for the public for their activities; All types of incentives for the development and

support of the state, its initiative principles of citizens, political parties and state organizations and active support of civil activity.

Key words: *public administration, civil society, global democratization, democratization of social relations, principles of public administration.*

Постановка проблеми. В умовах становлення України як соціальної правової держави закономірно відбуваються процеси трансформації українського суспільства. У своєму розвитку громадянське суспільство та держава взаємозалежать і взаємообумовлюють одне одного. Становлення громадянського суспільства детермінує демократизацію держави, однак саме держава виступає інструментом власної модифікації і забезпечення цивілізованого функціонування і розвитку громадянського суспільства [1].

Соціальна держава в умовах глобалізованого, інформаційного суспільства заатакована з багатьох напрямів – безпосередньо як із боку тих, хто декларує ідеї максимальної свободи ринку – неолібералізму. Щодо реалізації ідей якого слушними є критичні застереження – ми звикли говорити про людей як про прості статистичні одиниці. Нас не бентежить розгляд людських індивідів як робочої сили. Купівельна спроможність суспільства чи споживча здатність стали головним критерієм оцінки рівня стабільності певної країни для приєднання до клубу сили, якому ми надаємо пишномовні назви міжнародних організацій. Питання, чи ви демократ, слухне тільки в тому разі, якщо у вас немає влади, а отже, вас треба контролювати за допомогою риторичних чи політичних кийків. Коли ж у вас є багато нафти, або ви спроможні багато купувати чи інвестувати, це виправдовує вашу неповагу до сучасних політичних і моральних принципів або захисту громадянських свобод і прав людини [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні теорії трансформації держав та суспільства в контексті модернізації державного управління аналізують політологи, економісти, соціологи, фахівці з державного управління, у тому числі: О. Білорус, К. Бужимська, В. Голуб, Р. Войтович, В. Корженко, М. Михальченко, Н. Обушна, С. Романюк, Ю. Сурмін, І. Фишук, С. Хаджирадева та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) є систематизація наукових підходів до аналізу сучасних теорій трансформації держав та суспільства в контексті модернізації державного управління.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи стан людського розвитку в ХХІ століття А. Печчеї (засновник і перший президент Римського клубу) стверджував, що коли людина вирішує будь-які проблеми, тепер

слід вважати «зовнішніми межами планети» та «власними внутрішніми проблемами самої людини» [3].

Парадигма розвитку країн та суспільств спричинила необхідність подивитися на те, як глобальні проблеми людства вплинули на організацію життя в цілому та державному управлінні окремо, оскільки це стосується життя будь-якої людини на Землі.

Багато вчених, в той же час, почали говорити про своєрідну революцію в управлінні, яка прискорилося в процесі інтенсивного розвитку знань та науки [4].

Слід наголосити на основному моменті, що сьогодні темпи соціального прогресу значно нижчий, ніж науковий та технічний, а отже, соціальний, людський фактор (знання, досвід, професійна практична підготовка) перебуває в процесі соціального розвитку на перший план. У таких умовах соціальний прогрес забезпечується насамперед за рахунок людського фактора, який був і залишається вирішальним у всій системі управління суспільством.

Коли ми говоримо про трансформацію сучасних держав, думка фахівця в галузі державного управління Г. В. Атаманчука є доцільною, який стверджує, що держава представлена (делегована) право розпоряджатися державними справами, а отже основними, в даному випадку, є відносини між владою та суспільством [5, с. 43].

Безперечно, державне управління має на меті раціонально вирішити всі соціальні процеси в інтересах людей (громадян), усього суспільства. Тут мають пріоритет норми права, за допомогою яких встановлюються загальні правила соціальної поведінки, і як щодо практичного управління в галузі державного управління, для цієї мети використовуються різні механізми – економічні, політичні, нормативні, моральні тощо. Державне управління слід повинна вивчати як близький і прямий зв'язок цих механізмів, що дає загальне уявлення про стан такого управління.

Основні теоретичні підходи до пояснення явища «державного управління» детально та ретельно систематизували Г. Райт [6]. Визначаючи це як об'єктивну та основну схему процесу формування державності в цілому, він водночас пояснював це як конкретне організаційне середовище.

Ми повністю підтримуємо точку зору Б. Гурна щодо того, що «державне управ-

ління є: а) наука про управління суспільства; б) наука про конкретну історичну форму правління, пов'язану з організацією всіх економічних, політичних, соціальних та інших процесів» [7].

Піддаючи науковому розгляду, слід враховувати явище «державного управління», що при всій його модернізації та трансформаціях, адекватно тимчасових, ситуаційних потреб, основних (засновницьких) принципів, які включають: принцип об'єктивності; принцип універсальності; принцип випереджального розвитку в державному управлінні; принцип демократії; принцип розділення влади та розділення влади; принцип законності; принцип оптимізації.

Не вступавши в подальше теоретичне вивчення державного управління, ми висвітлюємо той факт, який, на наш погляд, є найповнішим, синергетичним, цілком зрозумілим. Її автори, учасники підготовки 8-об'ємної «Енциклопедії державного управління» визначили це таким чином: «Найбільш повне виконання функцій держави, основні права та свободи громадян, координація різних груп інтересів у суспільстві та між державою та суспільством, що забезпечує громадський розвиток за відповідними ресурсами» [8, с. 157].

Враховуючи, що державне управління (його система, модель) рішуче залежить від форми, моделі держави, від її політичної системи та системи влади, спеціальної довідкової книги, підготовленої в 1999 році українським вченим В. Шаповалом «Суверенним хлопцем Краджаном» [9]. Це видання дає короткий концентрований аналіз форм державної структури та державного управління в більш ніж сімдесяти країнах світу. Основа, природно, приймається в основному за конституційними формами, які виправдовують суть держав. В. Сафовал зосереджується на тому, що «однією з найважливіших характеристик державної системи будь-якої країни є її форма. Його елементи – це форма державного управління та форма державної структури» [10, с. 282]. Крім того, він систематизує країни світу таким чином:

- президентські республіки (США та інші);
- президентські республіканські (форма правління) країни (країна, насамперед Латиноамериканський регіон);
- країни з парламентськими монархічними формами влади (Англія, Бельгія, Данія, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Швеція тощо);
- країни з парламентськими республіканськими формами влади (Албанія, Гре-

ція, Естонія, Італія, Латвія, Угорщина, Чехія, Німеччина, Югославія тощо);

- країни зі змішаною республіканською формою правління (Австрія, Болгарія, Ірландія, Ісландія, Польща, Румунія, Франція, Хорватія тощо);
- країни з абсолютною монархією (реліктна форма правління) (Бруней, Саудівська Аравія, Оман);
- країни з дуалістичною формою правління (Йордан, Кувейт, Марокко тощо).

Під час розгляду та характеристики різних моделей державного управління найчастіше використовувався термін «багаторівневі системи управління». А. Міщенко, наприклад, представляє їх у цьому плані:

- традиційна система відносин та управління (наприклад, сім'я);
- управління, де переважають суто професійні відносини (різні види трудових колективів);
- управління, пов'язане з державним регулюванням більшості процесів;
- профспілкові відносини;
- ринкові (конкурентні) відносини тощо [10, с. 144].

Що стосується державного управління як конкретної форми соціального управління, то часто згадується така модифікація, як неопіттриконалізм. Відомо, що такі політичні режими функціонують сьогодні. У таких режимах, пише С. Шуляк, голова контролює всі державні органи влади, маючи необмежені повноваження, які фіксуються насамперед у юридичному плані [11, с. 7–10].

Існує визначення концепції «державного управління», сформульоване українськими вченими Ю. Семіном та В. Трохінським, зокрема: «Державне управління – це теорія та практика державного управління, яка характеризується впровадженням адміністративних процедур за допомогою публічної діяльності, використання інструментів демократичного лідерства, впорядкування адміністративних послуг як способу реалізації прав та свобод громадян» [8, с. 53].

Враховуючи, що державне управління є дуже об'ємною, невід'ємною, цілеспрямованою та багатовимірною діяльністю держави, його слід визнати відповідною точкою зору українського дослідника В. Тертички в плані, що державна політика та державне управління просто мають найближчі відносини і взаємний вплив один на одного [12], хоча існує така, дуже надзвичайна точка зору: «Практика управління – визначає політику» (американський вчений Т. Лові [13, с. 545].

У процесі розгляду проблем взаємодії між державною політикою та державним управлінням важливо врахувати дві обставини найбільш фундаментального характеру: а) глобальна демократизація соціального життя та соціальних відносин; б) утворення принципово різних, нових основ громадянського урядування (тут, на державному рівні домінує місцеве самоврядування); в) розвиток та зміцнення впливу на стан громадянського суспільства.

Ці процеси визначали витончений вплив на всі моделі державного управління, які набули більш гнучких форм та особливостей. Як правило, такі моделі означають «поєднання концепцій та принципів побудови державних та управлінських систем, що відображають інституційну побудову суспільно-політичних процесів», – пише українські автори енциклопедичного словника для державного управління [8, с. 445].

Інтегруюча особливість сучасного державного управління полягає в тому, що таке управління побудовано на так званій багаторівневій системі. Наприклад, А. Міщенко подас таке управління на наступних рівнях: сім'я; ринкові відносини; державне врегулювання; ідеологічні відносини; Інформаційні відносини [14, с. 144]. Важко сказати, що таке державне управління – це саме державне управління чи регулювання державою соціальних відносин.

Крім того, існує потреба в детальному розгляді проблем громадянського суспільства, його місце та ролі в державному управлінні, намагаючись передбачити, яким буде це суспільство в майбутньому та як воно вплине на моделі (системи) державного управління.

Для всієї, здавалося б, зрозумілості, прозорості, дуже суперечливості сучасних соціальних наук – філософії, історії, соціології, політології, явища «громадянського суспільства» в цілому. Щоб підтвердити цю точку зору, ми даємо кілька досить різних визначення.

По-перше: багато вчених визначають таке суспільство, образно кажучи, як і все, що «бреше» поза державою та функціонує, як би, незалежно. Таким чином, іноземні вчені А. Сайдов та Т. Хатрієв стверджують, що «громадянське суспільство – це система державних інститутів, незалежних та самостійних від держави, яка призначена для забезпечення умов самореалізації окремих осіб та колективів, реалізації приватних інтересів і потреби: система, яка є самоорганізованою та самовиробничою, і функціонує як за сприянням держави, так і всупереч їй, завдяки діяльності недержавних законних структур, інсти-

туту цивільних ініціатив. У демократичних державах громадянське суспільство – це своєрідний соціальний простір (поле), де люди взаємопов'язані та взаємодіють незалежно один від одного та від держави» [15, с. 88–89].

По-друге: концепція «громадянського суспільства» – це своєрідна система соціальних та інших структур. Наприклад, політологи А. Антсупов, А. Спіпілов, зауважують, що громадянське суспільство забезпечує високий ступінь захисту індивідуальних та соціальних сфер життя людей від надмірного регулювання державою, пишуть: «Громадянське суспільство – 1) сукупність ненародних – економічних, політичних, соціальних, етнічних, релігійних, моральних відносин; 2) Сфера самостійного використання вільних осіб та добровільно сформовані організації та асоціації громадян, огорожені законом від прямого втручання та довільне регулювання їх діяльності державними органами» [16, с. 71].

По-третє: наявність досить оригінальних та неоднозначних визначень «громадянського суспільства». Таким чином, група українських вчених (В. Волович, В. Тарасенко, В. Паніотто, А. Вішняк) вважає, що «громадянське суспільство» – це «концепція, яка характеризує цілісність суспільного життя стосовно політичних структур, насамперед до держави та включає економічні, соціальні, культурні, духовні, сімейні відносини та інститути, а також ситуацію, роль закону та зобов'язань особистості в системі соціальних зв'язків та інститутів. Поняття державного та громадянського суспільства теоретично розділяють цілісний соціальний організм на два взаємопов'язані та взаємозалежні аспекти – політичні та соціальні сфери суспільства» [17, с. 12]. Таке подвійне визначення концепції «громадянського суспільства» нам здається дуже зрозумілим і доступним.

Таким чином, громадянське суспільство має свої характеристики, які можна подати в цьому найбільш узагальненому плані:

- наявність власних внутрішніх законів функціонування та деяке відхилення від держави. Ця тенденція в епоху переходу від постіндустріального до інформаційних суспільств особливо помітна та відчутна;
- наявність великої кількості різних громадських, надзвичайно політичних асоціацій, структур, організацій громадянського суспільства;
- в основі структури, функціонування громадянського суспільства лежить принцип колективної допомоги та відповідальності за стан справ у цій галузі та в державі в цілому.

Такі особливості громадянського суспільства, звичайно, у кожній окремій країні проявляються по-різному. Існує навіть суперечлива, але думка, що в таких країнах, як США, Англія, Швейцарія, громадянське суспільство передувало появі держави, і, навпаки, ця поява заперечується в Іспанії, Португалії, Франції.

Цінність громадянського суспільства полягає не лише в тому, що це джерело, спосіб прямого та прямого залучення значної кількості громадян до уряду, а й у тому, що воно охоплює весь цілісний набір неполітичних та деполітизованих, духовних та складних економічних відносини людей у суспільстві. Тобто громадянське суспільство – це «театр» спілкування між людьми, завдяки якому держава перетворюється на надмірно впливову та ефективну організацію для захисту та забезпечення прав людини та свобод [18]. Ще видатний німецький філософ І. Кант зазначив, що розвиток громадянського суспільства – це шлях перетворення юридичного суспільства в суспільство громадян світу, космополітичний. У 21 столітті ця особливість громадянського суспільства почала проявлятися через безпрецедентне зростання процесів міграції, зміни багатьох людей громадянства тощо.

Серед усіх цінностей, на яких базується громадянське суспільство, демократія була і залишається найважливішою. Не враховуючи детального розгляду ролі демократії у формуванні громадянського суспільства, в тому числі в Україні, ми звернемо увагу на досить первісні думки українських політологів Н. Сергієнко та М. Твердохлеба, які пишуть: «Жоден із ідеологічних та політичних доктрин у сучасній Україні не дало відповіді на нові виклики часу, це було глибоко вкорінене в політичному житті. Це не означає відсутність перспектив у них, а також не дає підстав вважати, що Україна настільки оригінальна у своєму політичному розвитку, що замість того, щоб укорінити у світовій соціальній практиці, розвиватимуться власні оригінальні ідеологічні рухи» [19, с. 70]. Тобто, явище «демократії» не може бути безпосередньо пов'язане з комунізмом, соціалізмом, лібералізмом тощо. «Демократія є дуже раціональною моделлю. Її зв'язок з раціоналістичними та філософськими традиціями легко простежується через концепцію соціального договору. Соціальний договір говорить про те, що суспільство складається виключно з вільних та здатних розглянути людей, спрямованих на максимізацію власних інтересів. Демократія – це система правил, легітимізується волею народу: передбачається, що воля

народу завжди чітко відповідатиме інтересам цього народу. Таким чином, все, що не зовсім раціональне, – це ірраціональна філософія або ірраціональні почуття людини, як правило, вважаються чимось суперечливим ідеєю демократії [19, с. 74].

Не вступаючи в подальше, глибший розгляд впливу демократії на формування громадянського суспільства, ми даємо, як підтвердження складності такого впливу, зокрема: «Політична практика – це складна, цікава та неоднозначна річ. Це на перетині політології та мистецтва, тому це вимагає творчого об'єднання наукових та вмілих засобів. Головним тут є не звільнити ситуацію з контролю, знайти той середній ґрунт, який дозволяє діяти впевнено, і головне, успішно та ефективно» [20, с. 32].

У зв'язку з цим є потреба, хоч і коротко, але вказує на особливості індивідуальних, найпопулярніших теорій громадянського суспільства, які, однак, достатньо для обговорень:

А) «нові ліві» тлумачення громадянського суспільства. Отже, М. Алагаппа вважає, що необхідно різко розділити сфери впливу громадянського суспільства, ринкової економіки та держави. З одного боку, на основі такої теорії, у заяві переважає переважання громадянського суспільства над державою та зростаюча залежність суспільства від ринку. Отже, М. Кальдор вважає, що така теорія громадянського суспільства є домінуючим [21, с. 8];

б) теорія переходу до справді громадянського суспільства на основі так званого третього «середнього» шляху. Отже, Т. Еш вважає, що це поєднання реформ та революцій [22];

с) теорії, які доводять, що утворення громадянського суспільства в першу чергу пов'язане з двома транзитами: в політиці – демократизації політичних, соціальних відносин, в економіці – розвитку та вдосконалення ринкових відносин. Найбільший шанс забезпечити успішний соціальний розвиток, – каже Дж. Фікшин, – це справжній демократичний транзит із участю громадянського суспільства [23];

г) теорія, основою якої є насамперед твердження, що саме громадянське суспільство було і є найважливішим фактором, який перешкоджає зростанню авторитаризму та тоталітаризму;

д) теорія розвитку громадянського суспільства як постмодерністського суспільства (М. Калдор). Перш за все, європейські товариства розглядають такі суспільства. Тут виникають проблеми такого характеру – як пояснити модернізацію громадянського суспільства на

Сході, в інших регіонах світу. Що робити з релігійним фактором тощо.

є) Теорії, пов'язані з схваленням необхідної дихотомії держави та громадянського суспільства (К. Магомедов) [24].

Українські дослідники І. Крісін, А. Скріпняк, Е. Перегуда дуже належним чином вказують на те, що громадянське суспільство не є інституційним явищем, а також такими державними інститутами, як державна, партія та державна організація. «Громадянське суспільство є характеристикою суспільства за своєю самоорганізацією, ступенем розвитку демократії, дотримання та реалізації прав та свобод людини та громадянина, виконання людьми (як громадян) своїх політичних обов'язків як перевізників суверенітету як Джерело влади, як свідомі теми політичної діяльності, як відповідальний за наслідки їхніх дій, для майбутнього всього суспільства. Цивільне законодавство створюється державою, а не навпаки. Тому держава є частиною громадянського суспільства, інститутом державної влади та механізмом забезпечення безпеки, добробуту, правових захисту прав та свобод громадян» [25, с. 124–125].

Звичайно, цілісне розуміння сутності явища «громадянського суспільства» не є і не може бути своєрідним ідеалізованим. Той факт, що це предмет, який відрізняється від стану, пояснюється природним походженням, функціональністю, метою. «Сучасне громадянське суспільство – це законне, ліберально-демократичне, плюралістичне суспільство, головним предметом якого є вільна особа, яка реалізує свої інтереси в уніфікованому законодавстві та загальному законодавстві» [26].

Принципово важливо не тільки те, що громадянське суспільство «відрізняється» від держави, але створює умови для все більш активної участі громадян у управлінні всіма справами держави. І громадяни роблять це не лише безпосередньо (пряма демократія), але й завдяки своїй участі у діяльності різних політичних партій, громадських організацій, асоціацій тощо.

У контексті вище вищевикладеного питання активно виникає, як пише Джон Стюарт Міл (і запитує), де є юридична межа суверена особистості? З чого починається сила суспільства? Яка частина людського життя повинна бути закріплена для індивідуальності та яке суспільство? [27, с. 87]. Здається, з точки зору індивідуалізму, і пріоритет приватного, громадянського суспільства має досить обмежені можливості для кожного, окремого громадянина, і навіть якимось

чином обмежує його особисту свободу. Однак це дуже складне і суперечливе явище. Багато вчених стверджують, що сьогодні громадяни мають достатньо можливостей для індивідуалізації свого життя і навіть можливостей догляду від впливу громадянського суспільства. Дослідник американського громадянського суспільства А. Брінтон, використовуючи термін «людство людей», вважає, що людина інтегрується в суспільство на цивільній основі [27, с. 17].

Ще одне коло проблем, пов'язаних з громадянським суспільством, стосується того, чи є таке суспільство певним щитом, який захищає громадян від надмірного впливу держави. Зокрема, це відображається на відомого американського політолога М. Едвардса, інших вчених. Швидше за все, необхідно зробити головний акцент на тому, що громадянське суспільство справді відкрите, максимально демократизоване, «здатне з необхідним інстинктом для сприйняття, оцінки та використання для внутрішнього прогресивного розвитку існуючого У навколишніх світових ідеях, цілях та методах формування соціальних відносин, які відповідають ідеалам вільного, громадянського та демократичного суспільства» [26, с. 18–24].

У цьому контексті громадянське суспільство, здається, є певною мрією, ідеальною, тобто формування такого суспільства далеко не остаточний процес. Український політолог А. Корнієвський пише про цей аспект проблеми дуже успішно: «Процес формування реального громадянського суспільства в Україні відбуватиметься тривалий час і залежатиме від ступеня морального розвитку суспільства, рівня його Цивільна та юридична культура» [26].

Звичайно, процес формування громадянського суспільства в будь-якій країні може бути структурований відповідно. Нам здається, що це рішення таких основних проблем:

- постійне введення все більшої кількості громадян найкращих людських цінностей та ідеалів;
- утворення та захист прав та свобод особистості;
- забезпечення верховенства права та демократії;
- максимально враховується думки та позиції більшості громадян при прийнятті соціально важливих (у державних, регіональних, місцевих та ін. рішеннях);
- формування максимальної кількості громадян високої політичної культури та громадянської свідомості тощо.

Враховуючи: а) зміни в державній політиці; б) потужна демократизація соціальних відносин; в) наявну нормативно-правову базу, можна зазначити, що в Україні є основи подальшого вдосконалення державного управління в Україні. Система такого розвитку є основними основою подальших відносин між країною та суспільством, владою та громадянами. Ми включасмо наступне:

- присутність та розвиток, розширення діалогу між державною владою та організаціями громадянського суспільства на дійсно гуманістичні, демократичні принципи;
- розширення та зміцнення контролю над діяльністю держави, влади громадянського суспільства, покращення практики звітування влади для громадськості для їх діяльності;
- всі види стимулів для розвитку та підтримки державою, її ініціативні принципи громадян, політичних партій та державних організацій та активна підтримка цивільної діяльності.

Гіпотетично є підстави вважати, що утворення громадянського суспільства в Україні буде ще пліднішим та продуктивним.

Висновки. Враховуючи основні аспекти трансформації та модернізації державного управління в сучасну епоху, ми звертаємо увагу насамперед на сучасні теорії та особливості трансформації держав та суспільств, які є основою для модернізації державного управління.

Акцент робиться на тому, що в сучасних країнах та суспільствах: а) темп соціального прогресу значно нижчий, ніж науковий та технічний, завдяки якому людський фактор виходить на перший план; б) механізми так званого «верхнього» управління поступаються контролю в полі, самоуправлінню; в) правові, демократичні держави утворюються зі зростаючою роллю у формуванні громадянських суспільств, а політичні режими сучасних держав режими влади значною мірою децентралізуються на основі принципу дочірньої та демократії.

Література:

1. Михайлов В., Андрієнко М., Гаман П. Світові тенденції модернізації державного управління: досвід для України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1 (61). С. 95–101.
2. Вдовичин І.Я. Криза концепту соціальної держави чи криза управління? *Сучасна парадигма публічного управління : Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (19–22 жовтня 2021 р.) / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В.* Львів : ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 2021. С. 12–16.
3. Печчеи А. Человеческие качества. Пер с англ. М., 1989. 441 с.
4. Иванов В.М. Управлінська парадигма ХХІ століття. *Фахівець*. 2003. № 4.
5. Куйбіда В.С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління як система: теоретичні та практичні аспекти. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Випуск 29. С. 7–12.
6. Райт Т. Державне управління / пер. з англ. В. Івашка, О. Коваленка, С. Соколик. Київ: Основи, 1994. 191 с.
7. Гурне Б. Державне управління (пер. з франц. В. Шовкуна). Київ. 2003. 252 с.
8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Міхненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
9. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. К.: Український Центр Правничих Студій, 1999. 320 с.
10. Мельник О.В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади. Автореф. дис. кандидата юрид. наук. Київ, 2000. 17 с.
11. Шуляк С.В. Неопатримональні диктатури в арабському світі: аналіз баасистської моделі: Автореф. дис. канд. політ. наук. 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. Дніпропетровськ, 2004. 18 с.
12. Растоу Д.А. Переходи до демократії: спроба створення динамічної моделі. *Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко*. Київ: Смолоскип, 2005. 594 с.
13. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В.П. Горбатенко, за ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: «Генеза», 2004. 736 с.
14. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; [редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
15. Шляхтун П.П. Парламентаризм: словник-довідник. К., 2003. 151 с.
16. Гарькавець С.О. Соціальні конфлікти: Словник-довідник. Севе́родонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. 120 с.
17. Сурмін Ю.П., Бідзюра І.П. Соціологія управління. К.: «Освіта України», 2012. 687 с.
18. Словник соціологічних і політологічних термінів / Нар. укр. акад.; за заг. ред.: В.І. Астахової [та ін.]; уклад. В.І. Астахова [та ін.]. Київ: Вища шк., 1993. 140 с.
19. Сергиєнко Н.А., Твердохлеб М.Н. Какая демократия нам нужна? *Наукові праці МАУП. Вип. 5. Актуальні питання політології*. 2003. С. 70–75.

20. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: монографія 2-ге вид. стереотип. К.: МАУП. 2001. 384 с.
21. Mitchel J., Mitchel W. Policy Analysis and Public Policy: An Introduction to Political Science. Chicago: Rand McNally and Company. 1969. 685 p.
22. Ash T.6. The Magie Lantern. The Revolution of 89 Witnessed in Warsaw, Budapest, Berlin and Prague. N.4.: Razdom Houze.1990.
23. Fishkin J.S. Democracy and Accountability. *Journal of Human Development*. 2003. Vol.4. № 1-12 p.
24. Магомедов К. Диалектика взаимодействия правового государства и гражданского общества. М.: Изд-во МГАПИ. 1997. С. 15–20.
25. Креміна І.О., Скрипнюк О.В., Перегуда Е.В. та ін. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: монографія. К.: Логос. 2007. 520 с.
26. Міл Дж.С. Про свободу: есе. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи». 2001. 325 с.
27. Briton A.T. Civil society Outside of Democracy: A. Treory. Ann Arbor: ProQuest. 2007. 311 k.

References:

1. Mykhailov V., Andriienko M., Haman P. Svitovi tendentsii modernizatsii derzhavnoho upravlinnia: dosvid dlia Ukrainy. Vcheni zapysky Universytetu «KROK». 2021. № 1 (61). S. 95–101.
2. Vdovychyn I. Ya. Kryza kontseptu sotsialnoi derzhavy chy kryza upravlinnia? Suchasna paradyhma publichnoho upravlinnia : Zbirnyk tez III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (19–22 zhovtnia 2021 r.) / Za nauk. red. k.e.n., dotsenta Stasyshyna A.V. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, Lviv, 2021. S. 12–16.
3. Pechchei A. Chelovecheskie kachestva. Per s angl. M., 1989. 441 s.
4. Ivanov V.M. Upravlinska paradyhma KhKhI stolittia. Fakhivets. 2003. № 4.
5. Kuibida V.S., Shpektorenko I.V. Metodolohiia publichnoho upravlinnia yak systema: teoretychni ta praktychni aspekty. Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini. 2022. Vypusk 29. S. 7–12.
6. Rayt T. Derzhavne upravlinnia / per. z angl. V. Ivashka, O. Kovalenka, S. Sokolik. Kiiv: Osnovi, 1994. 191 s.
7. Gurne B. Derzhavne upravlinnia (per. z frants. V. Shovkuna). Kiiv. 2003. 252 s.
8. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad.: Yu.P. Surmin, V.D. Bakumenko, A.M. Mikhnenko ta in.; za red. Yu.V. Kovbasiuka, V.P. Troshchynskoho, Yu.P. Surmina. K.: NADU, 2010. 820 s.
9. Shapoval V.M. Derzhavnyi lad krain svitu. K.: Ukrainysky Tsentr Pravnychkykh Studii, 1999. 320 s.
10. Melnyk O.V. Konstytutsiino-pravova vidpovidalnist vyshchykh orhaniv derzhavnoi vldy. Avtoref. dys. kandydata yuryd. nauk. Kyiv, 2000. 17 s.
11. Shuliak S.V. Neopatrymonalni dyktatury v arabskomu sviti: analiz baasystskoi modeli: Avtoref. dys. kand. polit. nauk. 23.00.01 – teoriia ta istoriia politychnoi nauky. Dnipropetrovsk, 2004. 18 s.
12. Rastou D.A. Perekhody do demokratii: sprobа stvorennia dynamichnoi modeli. Demokratii: Antolohiia / uporiad. O. Protsenko. Kyiv: Smoloskyp, 2005. 594 s.
13. Politolohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk / upor. V.P. Horbatenko, za red. Yu.S. Shemchushenka, V.D. Babkina. 2-he vyd., dop. i pererob. K.: «Geneza», 2004. 736 s.
14. Filosofsnyi entsyklopedychnyi slovnyk / NAN Ukrainy, In-t filosofii imeni H. S. Skovorody; [redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in.]. – Kyiv: Abrys, 2002. VI, 742 s.
15. Shliakhtun P. P. Parlamentaryzm: slovnyk-dovidnyk. K., 2003. 151 s.
16. Harkavets S. O. Sotsialni konflikty: Slovnyk-dovidnyk. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2020. 120 s.
17. Surmin Yu.P., Bidziura I.P. Sotsiolohiia upravlinnia. K.: «Osvita Ukrainy», 2012. 687 s.
18. Slovnyk sotsiolohichnykh i politolohichnykh terminiv / Nar. ukr. akad.; za zah. red.: V. I. Astakhovoi [ta in.]; uklad. V. I. Astakhova [ta in.]. Kyiv: Vyshcha shk., 1993. 140 c.
19. Sergienko N.A., Tverdokhleb M.N. Kakaya demokratiya nam nuzhna? Naukovi pratsi MAUP. Vip. 5. Aktualni pitannya politologii. 2003. S. 70–75.
20. Bebyk V.M. Bazovi zasady politolohii: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia 2-he vyd. steryotip. K.: MAUP. 2001. 384 s.
21. Mitchel J., Mitchel W. Policy Analysis and Public Policy: An Introduction to Political Science. Chicago: Rand McNally and Company. 1969. 685 p.
22. Ash T.6. The Magie Lantern. The Revolution of 89 Witnessed in Warsaw, Budapest, Berlin and Prague. N.4.: Razdom Houze.1990.
23. Fishkin J.S. Democracy and Accountability // *Journal of Human Development*. 2003. Vol.4. № 1-12 p.
24. Magomedov K. Dialektika vzaimodeystviya pravovogo gosudarstva i grazhdanskogo obshchestva. M.: Izd-vo MGAPI. 1997. S. 15–20.
25. Kremina I.O., Skrypniuk O.V., Pehuda E.V. ta in. Derzhava i hromadianske suspilstvo v Ukraini: problemy vzaiemodii: monohrafiia. K.: Lohos. 2007. 520 s.
26. Mil Dzh.S. Pro svobodu: ese. K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». 2001. 325 s.
27. Briton A.T. Civil society Outside of Democracy: A. Treory. Ann Arbor: ProQuest. 2007. 311 k.